

Mededelingen Heemkring Haaltert

Nr. 4 - jaargang 5 - 1985

VAN DE REDAKTIE

Hier nr. 4 én laatste nummer van de 5e jaargang van ons tijdschrift.

Wij hebben getracht tijdens het voorbije jaar wetenswaardigheden en nuttige informatie te brengen over onze dorpen.

Wij hopen met jullie steun hetzelfde te kunnen doen in 1986.

In dit nummer zit het overschrijvingsformulier dat toelaat op een eenvoudige wijze het lidmaatschapbedrag van 200 fr. (gewone leden) of minimum 300 fr. (steunende leden - en die hebben wij nodig !) te vereffenen.

Waarde lezer, dit jaar steeg ons ledenaantal tot 265. Met jullie hulp kunnen wij de 300-kaap halen !

Speel ons tijdschrift eens door aan een vriend - en waarom niet ? Bied een lidmaatschap aan als presentje!

De Voorzitter en de bestuursleden danken reeds bij voorbaat voor de blijvende waardering voor onze kring.

FUNDATIE VAN MICHAEL DE NEUS, PASTOOR TE HELDERGEM.

Michael de Neus werd aangesteld als pastoor te Helderghem op 14 juli 1711 en overleed er op 1 juni 1719. Zijn testament werd gemaakt op 26 mei 1719, enkele dagen voor zijn overlijden.

De originele tekst luidt als volgt :

Borgemeester ende Schepenen der prochie ende heerelijckhede van helderghem, lande van Rotselaere, in den lande van Aelst, doen te weten dat voor hemlieden is overgebracht ende gepasseerd, seker contract van fondatie wannof den inhoudten is luydende van worde te worde als volgt : Den onderschreven heer ende meester Ludovicus De Neef pastoor der prochie van Kerckscken lande van Aelst verclaert ende belooft soo hij doet bij dezen als executeur testamentair van weylent heer ende meester, Michael de Neus in sijn leven pastoor der prochie van Helderghem, oock lande van Aelst, tejonnen ende legateren aen de kercke van 't voorseyde helderghem een somme van hondert guldens courant gelt. Ditte ten

effecte van te volcommen aen de clausulen begrepen in den testamente ghemaect ende ghesloten bij den voornoemden heer ende meester Michael de Neus van daeten den sessentwintighsten meye seventhien hondert neghenthene. Behelsende onder andere eene fondatie van een eeuwich gesongen jaerghetijde midtsgaeders drij lessen met de lauden van de dooden welcke voornoemde jaerghetijde moet beginnen het eerste jaer naer de sterfdagh van de voorseyde heere de Neus ende soo eeuwich van jaere tot jaere waervooren den heer pastoor sal proffijtteren voor sijnen dienst dertigh stuyvers ende den koster voor ghelijcke dienst vijfthien stuyvers het resterende sal blijven aen de kercke voor waslight, wijn ende ornamenten ten welcken effecte d'onderschreven heeren pastoor, Baillieu, meyer Bughemeester ende schepenen als proviseurs van de voorseyde kercke van helderghem bekennen bij desen wel ende deughdelijcken ontfanghen thebben vuyt handen van den voornoemden heer ende meester Ludovicus de Neef de voorschreven somme van hondert guldens courant gelt met belofte van alsnu voor alsdan existerende, inde naem van de voorseyde kercke van de doen het voorseyde eeuwich jaerghetijde mette voordere conditiën ende op den loon hiervooren gheexpresseert twelcke jaerlijckx sal betaelt worden van den intrest der voorschreven somme ende waaromme wij bij desen ons verobligeren de voorgeschreven capitaele somme van een hondert guldens aen te leggen ten intreste op goede vaste panden ende danof ingevolghe de restrictie begrepen in het voorseyde testament over te leveren. copie authentique in handen van den modernen heere pastoor alles onder belofte ende verbandt als naer rechte actum deser 7 bris 1720 ende waeren onderteeckent L. de Neef pastoor in kerckscken, Carolus Theodorus Le Corbesier pastoor in helderghem J. Tombaut bailliau; Adrianus de Swaef, gheeraert Antheunus Jan Meganck, pieter herremans : Pauwels de Swaef ende Pieter Schoupe alsdus staet ter greffie van de voorschreven prochie ende heerelijckhede van helderghem lande van Rotselaere in de lande van Aelst ende aldaer gheenregistreert in hemlieden register van wettelijcke kennissen ten jaere seventhien hondert twintigh folio twee'entseventigh toorconden desen thienden november seventhien hondert een en twintigh.

als greffier
J.J. Beydens

Bron kerkarchief Helderghem

De Troyer Roger

De wijknaam Terjoden (18)

Toponymische sporen

1232 Tienen : "de Joedenstraat"

1340 " : "een castellum judeorum" dat later in 1370-71, als "joeden casteel" vermeld wordt. (eigenlijk ging het om een gewone woning).

1440 Kuntich (bij Tienen) "Joedenbempde" (bempde = beemd = weiland)

1458 Wommersom (bij Tienen) "Joedsvoirt" (plaatsnaam = Joodswaert)

1311-12 Leuven "Jodenstraet"

1337 Brussel "Joedenpoel" - 1338 "de Jodenstrate"

1346 "de Jodentrap"

Alle toponymische namen te vinden nabij het hertogelijk kasteel op de Coudenberg.

Kan het, wat onze wijk betreft, om Joden gaan ?

Behoudens één uitzondering, haalt Dr. J. Stengers noch historische, noch toponymische resten aan die in Vlaanderen te vinden zijn voor Joodse aanwezigheid. In Vlaanderen waren er geen, beweert hij.

We moeten er wel rekening mee houden dat hij bij de aanvang van zijn verhandeling stelt dat het in deze alleen zal gaan over niet bekeerde Joden die in groepsverband leefden. Dan heeft hij mogelijk gelijk. Om te achterhalen of de oorsprong van de wijknaam Terjoden iets met volksjoden te maken heeft, hoeven wijzelf ons niet enkel bij deze beperken. Toch stellen we ons nog de vraag :

- Hoe kan een verspreidingsroute doorheen Vlaanderen uitgestippeld worden indien er geen Joden geweest zijn ? Waarop baseert men zich dan ? Is die route er wel, dan gaat die over Erembodegem en Aalst.
- Wanneer we, langsheen die verspreidingsroute vanaf Keulen naar en doorheen onze gewesten, ook de data aantekenen op de plaatsen waar historische of toponymische sporen voor 't eerst werden achtergelaten, dan tekent zich tegelijk een datalijn af waarbij het verschijnen van de geslachtsnaam hier in 1295 en later, 1351 en 1380, nauwkeurig aansluit. Toeval ? De wijknaam Terjoden, te Erembodegem (1380) en te Aspelare, zijn volgens ons dan ook toponymische sporen die hier werden achtergelaten.
- Wanneer de Joden zich bij voorbaat en uit noodzaak in kleinere ste-

den en agglomeraties vestigden, 1° omdat ze er niet zoals in de grote steden hetzelfde sterke verzet hoefden te trotseren van machtige gilden en ambachten, 2° en daaruit volgend meer kans hadden op voldoende cliënteel voor het uitlenen van kleinere bedragen - meestal tegen pand in minder welvarende regionen - dan voldoen Aalst, Erembodegem, Ninove, Aspelare aan die vereisten.

- Waarom zouden Juede, Joede, Jode, hier een andere betekenis hebben dan elders in de Vlaamse gewesten waar ze, toegevoegd aan een straat, poel, trap, beemd of plaats, wel als dusdanig erkend worden ?
Waarom zou Ter Juede - of Jode waert aan een ander epitheton necessarium (= bijvoeglijk naamwoord onmisbaar om een bepaalde toestand of omschrijving van een daarmee verbonden naamwoord - hier plaats of wijk - uit te drukken) beantwoorden dan bv. Joedsvoirt, ook een plaatsnaam ?

Stengers bekent wel - en dat is de enige uitzondering die hijzelf voor Vlaanderen erkent - dat er reeds in 1221 een Johannes Judaeus voorkwam als schuldeiser van de gravin van Vlaanderen. Hij was waarschijnlijk een Jood, daar hij een geldschieter was. Wat nog niet bewijst dat hij in Vlaanderen woonde, meent hij. Ook hier kan hij gelijk hebben. Toch komt het ons enigszins vreemd voor dat hij deze Johannes Judaeus nergens anders op zijn nauwgezette speurtocht ontmoette. Hij moest toch érgens wonen. In 1295 leeft hier in Erembodegem, Willem de Jueden met zijn gezin, zeer waarschijnlijk is het zijn dochter, Alisa, gehuwd met Iohannes de Joeden, die we terugvinden in Aspelare. Wetende dat "Judaeus" het latijn is voor "Jood" dat het destijds gebruikelijk was dat een zoon naar zijn vader genoemd werd, is het zelfs niet onmogelijk dat Iohannes de Joeden de zoon zou zijn van de geldschieter der gravin - vooral wanneer het dan toch zo is dat Joden hier toen vrij zeldzaam zouden geweest zijn. (de letters I en J werden te dien tijde willekeurig de een voor de andere gebruikt).

Men kan niet voorbijgaan aan het feit dat hier vanaf 1295, gedurende lange tijd, die familienaam voorkomt in te respecteren oude archiefbronnen, zoals de zorgvuldig met de hand geschreven, van jaar tot jaar bijgehouden renteboeken; daaruit volgend, later of terzeltertijd (1380), de plaatsnaam.

Onmiddellijk nadat Stengers de gelschieter van de gravin van Vlaanderen, (dus geen sukkelaar) als vermeende Jood aanhaalt, er aan toevoegend : "mais rien n'indique qu'il habitait la Flandre" vervolgt

hij : "Rien à tirer non plus de l'existence à Alost au XIVe siècle, d'un lieu dit ter Joede; un Juif est peut-être passé par là, mais quand ?". Te vertalen als : Er valt evenmin een besluit te trekken uit het bestaan van een plaats te Aalst in de 14e eeuw, ter Joede genaamd; een Jood is daar wellicht voorbijgegaan, maar wanneer ? Hij mist dus blijkbaar de aansluiting zowel met de familienaam als met de naam Johannes die hier reeds, haast een eeuw vroeger, voorkomen. Hij steunt zich enkel en alleen op de eerste twee gegevens voor de plaatsnaam - uiteraard daarvoor ook de voornaamste. (zie onze citaten). Die referenties ontleende hij bij een zekere M. Vercauteren. Hij heeft dus zelf de renteboeken niet doorgenomen. Dit blijkt dan toch een ernstige leemte te zijn. Juist dat wat anderen over het hoofd hebben gezien, brengt voor onszelf vaak meer klaarheid.

De namen Jan, Willem, Boiden, enz. dat zijn geen joden - maar kristennamen, meent hij. Indien het om bekeerlingen gaat is dit vanzelfsprekend. Wij hoeven deze niet uit te sluiten. Dat ook de namen van de anderen, na een lang verblijf, min of meer zouden aangepast zijn zou ons ook niet verbazen.

Voor wat Jan betreft een speciale opmerking. Dit is toch de afkorting van Johannes. We vinden hier zowel Johannes als Jan voor één en dezelfde persoon met de typische familienaam. Waren Johannes De Doper en Johannes, de jongste apostel van Jezus, dan geen Joden ? Willem lijkt ons reeds een aangepaste naam en Sust lijkt ons ook bij Joden te kunnen. Die namen kunnen dan ook geen absoluut uitsluitel betekenen.

Wanneer het om bekeerde Joden ging werden dezen officieel met de andere burgers gelijkgesteld. Het gewone volk bleef hun afkomst onderkennen en zou ze met de typische herkomstnaam blijven aanwijzen. Toch moeten overheid en de hun ten dienste staande ambtenaren ook een onderscheid hebben gemaakt, aangezien niet alleen de familie naam als een, "epitheton necessarium" werd genoteerd, maar het verblijf alhier uitzonderlijk genoeg werd geacht om dit vast te leggen in de aldus ontstane officiële benaming voor een wijk.

Indien, in tegenstelling met wat uit de oude archiefbronnen blijkt, de familienaam toch ontsproten zou zijn uit een reeds bestaande plaatsnaam (jotha of joda, evoluerend naar jode), dan zou onze wijk, samen met deze van Aspelare, om zo te zeggen de bakermat moeten zijn voor de geslachtsnaam. Deze komt tijdens de Middeleeuwen (1231-1447) op verschillende plaatsen voor, verspreid over heel de Lage Landen.

Daaronder heel wat prominenten door Stengers aangehaald. Indien dit zo zou zijn, dan is het toponiem, het Ooievaarsnest - destijds vlakbij, of op het Arentsveld voorkomend - er waarlijk aan verdiend.

De verschillende schrijfwijzen, Juede, Joede, Jode schijnen ons een aanwijzing voor het land van herkomst van de geslachtsnaam. De Joden die zich in de Lage Landen verspreidden kwamen dus voornamelijk uit Duitsland, waar men Jude(n) schrijft voor één of meer volksjoden, maar dit als joede(n) uitspreekt. Het is dus gemakkelijk te verklaren waar die beide schrijfwijzen vandaan komen; terwijl jode(n) dan weer de aanpassing is aan onze eigen spreek- en schrijftaal.

Nemen wij dit aan, dan hebben we aanstonds niet alleen aanknopingspunten in de Germaanse talen, maar ook daarbuiten, niet in het minst in het Hebreeuws zelf.

Er lijkt ons nog een faktor aanwezig die in de richting van volksjoden zou kunnen wijzen, nl. de aanwezigheid van Lombarden te Aalst. Enerzijds zijn de Joden de concurrenten van de kleinere Lombarden, maar anderzijds het instrument dat de grotere Lombarden gebruikten om de kerkelijke wetten te omzeilen bij het maken van woekerwinsten. Er was vooral de onmetelijke rijke en invloedrijke Lombard, Simon de Mirabello die, naast al zijn andere bezittingen, hier in Erembodegem uitgestrekte eigendommen verwierf. Hij was de enige Lombard die het presteerde met een familielid van de graaf te huwen, nl. Isabella van Lierde, bastaardzuster van de Vlaamse graaf van Nevers. Zo werd hij diens schoonbroer en oom van de latere graaf, Lodewijk van Male. Hij opereerde als bankier te Mechelen, Gent, Brugge, Ieper, Dendermonde. Hij was de geldschieter van vorsten als de koning van Engeland, de graaf van Vlaanderen, de hertog van Brabant en anderen. De reeds hogergenoemde steden stonden vaak bij hem in het krijt. Vooral Gent, de stad die zijn voorkeur genoot, deed nooit tevergeefs een beroep op zijn bodemloze schatkist. Hij was niet alleen geldschieter, ook grafelijke ambtenaar, een tijdlang ruwaard van Vlaanderen. Als politicus stond hij aan de zijde van Jacob van Artevelde - aanvankelijk tegen de wil van de graaf in - om de wolinvoer uit Engeland, basis van de lakennijverheid, veilig te stellen. (geraadpleegd : Simon de Mirabello in Vlaanderen door Dr. Paul Rogghé in jaarboek van het heemkundig genootschap van het Meetjesland, 1958 - nr. 9).

In een indrukwekkend, uitvoerig testament van deze Simon de Mirabello, ook Simon van Hale genoemd, gedateerd 1345, 15e der louwmaand (januari), wordt naast vele anderen, een Goessine van den Wilghen bedacht.

"Item so ghevic Goessine van den Wilghen tiene pond grote torn̄ (ōyse) = Doornikse groten, een der gangbare munten in die tijd.
"Item den ghenen die hem hōyr (= erfgenaam) maken zullen moghen van minre (mijnere) moeder weghe / dien ghevic sestich pond grote torn̄ (ōyse)".

(Rijksarchief Gent, Fonds Groenenbriel, testament Simon de Mirabello).

Dit laatste citaat duidt op verwantschap met Simon, langs moeders zijde, met Goessine.

Uit een ander archiefstuk nr. 118 - Fonds Groenenbriel, 1346 blijkt deze Goesen van de wilgen erfelijke renten te bezitten in Erembodegem. In een oorkonde uit dezelfde verzameling, gedateerd 1369, wordt hij vermeld als Goesin uten den Wulghen (J. De Brouwer in Land van Aalst nr. 6, jaargang 1950, blz. 21).

Dit laatste duidt duidelijk op een verblijfplaats, Wilghen of Wulghen. Dit kan niets anders zijn dan het hof ter Wilgen. Het was te dien tijde immers de gewoonte dat voor een min of meer gegoede persoon de naam van zijn goed als familienaam gebruikt werd.

We hebben echter reeds in 1351 een Gillis van den Wilghen aangetroffen op zijn erf te Erembodegem, in het renteboek van de Heilighe Gheest van Aelst - V° 17 (S.A.A.) en nogmaals in het renteboek van 1380 -V° 56.

Het gaat hier ongetwijfeld om vader Goessine en zoon Gillis, verblijvende op het nu nog steeds bestaande hof Ter Wilgen - volgens huidige koopakte - gestaan en gelegen op het Arentsveld. Ooit moet het groter geweest zijn dan heden ten dage. In de weide achter de huidige gebouwen, stoot men een paar spadesteken diep nu nog op oude funderingen. Volgens het in 1985 verschenen Curenboek van Erembodegem was het in de 16^e eeuw nog omringd door een walletje (blz. 55 nr. 9 en blz. 56 nr. 11).

Waarom sleuren we er nu het hof Ter Wilgen bij, wat komt dit er bij doen? Aanvankelijk lag het in onze bedoeling dit afzonderlijk te behandelen en dat kan nog, maar we meenden een duidelijk verband te zien met ons onderwerp en vonden dit té belangrijk om het niet onder de aandacht te brengen.

Op de zo belangrijke pagina 3 van het renteboek 1351, staat vóór de naam van Sust' van der Joede eerst genus of genut jelus, dit werd doorgehaald. Het is echter hetzelfde handschrift, met dezelfde inkt duidelijk gelijktijdig geschreven. We vragen ons af: is jelus niet nog een voornaam van Sust' en heeft men later, integendeel, de voorkeur gegeven aan jelus. Het zou een verklaring kunnen zijn waar-

om we de naam Sust' later nergens meer terugvinden, terwijl deze van zijn verblijfsgenoot op het Arentsveld, Willem van der Jode, wel. Zou Jelus, Sust' van der Joede dan niet één en dezelfde persoon kunnen zijn als Gillis vanden Wilghen ? De data van verblijf op het Arentsveld en/of Ter Wilgen zijn immers elkaar overlappend.

Bij mensenheugenis heeft het Hof Ter Wilgen - tot voor enkele tientallen jaren - altijd een beetje afgezonderd gestaan. Indien uit een mogelijk onderzoek met infraroodopnamen zou blijken dat op het Arentsveld nergens anders meer funderingen te vinden zijn, dan was het daar dat Jelus, Sust' van der Joede en Willem van der Jode verbleven.

De Peins- of Pijnsweg, nu verdwenen wegeltje, leidde vanaf de Dries naar de achterzijde van de hofstede (zie kaartje Terjoden) zo ongeveer naar de plaats van de funderingen. Peins maar. Het laatste woord is daaromtrent wellicht nog niet gezegd of geschreven, ook wij durven dit niet, nu nog niet. Toch klopt er weer iets met de overlevering die zover teruggaat in de tijd. "De naam Terjoden komt voort van twee Joden die hier ooit verbleven", alleen de juiste naam was niet gekend.

Hoe dan ook, wanneer Dr. Stengers zich afvraagt "misschien is daar ooit een Jood voorbijgegaan, maar wanneer ?" durven we daar nu op te antwoorden, "neen, hij is hier niet voorbijgegaan". Hij leefde hier reeds in 1295 met zijn gezin, was er nog steeds in 1351.

In 1380 was het ongetwijfeld reeds zijn zoon Willem die we op het Arentsveld terugvinden. Dan is er ook nog Jan en nog maar eens een Willem, Janszone. Dat het om bekeerde Joden ging, dat zal wel, hoe hadden ze zich hier anders - spijs gruwelijke vervolgingen elders, o.a. in het nabije Brabant - zolang weten te handhaven ? Tenzij ... ze zeer hoge bescherming genoten. Hij bleef, of liever ze bleven. Aan hen danken wij de officiële wijknaam, Terjoden. Het wordt tijd dat men ruimte maakt voor de plaats die hen in de geschiedenis toekomt.

Mevr. De Waegeneer-Temmerman

De kapel "O.-L.-Vrouw ter Nood" te Kerksken

Tijdens de mooie nazomerdagen van september en oktober hebben we met voldoening kunnen vaststellen dat de dakconstructie van de O.L.Vrouwkapel, aan de Driehoekstraat te Kerksken, grondig werd vernieuwd.

Het was ook dringend nodig. Immers, sedert jaren was het onderhoud van het gebouw totaal verwaarloosd zodat hoognodig diende ingegrepen te worden om het van een totale ondergang te redden.

In "Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen" (1) wordt de kapel als volgt beschreven : "Neoclassicistisch getinte kapel met twee traveeën, driezijdige sluiting, een zadeldak en klokkeruiter uit de XIX eeuw. Voorgevel uitlopend op een driehoekig fronton, cementering, verrijkt met schijnvoegen en geometrische versieringen en voorzien van opschrift "De Nood zoekt Troost", rondboogdeur in een rechthoekigverdiept muurvlak. Rondboogvensters met kleine metalen roedenverdeling in de beraapte zijgevels".

De kapel werd opgericht in 1852. Op het kadastraal plan van Popp staat een kapel aangeduid onder het nr. 787i van de sectie A met een oppervlakte van 30 M², eigendom van Callebaut Jan-Baptist, landbouwer te Aaigem. De Naastgelegen gronden zijn eigendom van Benedict Van Den Broeck van Kerksken.

In 1906 staat Egidius Callebaut-De Rouck van Aaigem als eigenaar bekend. In hetzelfde jaar bouwde Omer Heereman, oud-burgemeester van Kerksken, op de gronden van Van Den Brouck zijn woning. Deze persoon heeft zich altijd als eigenaar van de kapel gedragen, hoewel geen titel terug te vinden is waaruit blijkt op welke manier hij ze zou verworven hebben. In 1946 verkochten de erfgenamen van Heereman, die kinderloos overleed, zijn huis en erf, inclusief de kapel, aan de echtgenoten H. De Bruyn-Vereertbruggen. Sedert 1979 zijn bij verdeling de twee dochters van dit echtpaar, Maria en Lucie, echtgenote Van Zeir L. elk voor 1/2 eigenaar geworden.(2)

Volgens familieleden van O. Heereman, zou deze destijds de kapel

(1) Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen. Prov. O.-VL.
Arr. Aalst 5 N2 (H-Z) Blz. 491 en 492.

(2) Inlichtingen ingewonnen bij de diensten van het kadaster.

voor een symbolische frank willen afstaan hebben aan de kerkfabriek van Kerksken, die echter geen belangstelling vertoonde voor dit voorstel. Waarschijnlijk werd gevreesd voor de kosten van onderhoud. De kerkfabriek had ook reeds de kapel van de Watervoorstraat in eigendom - overigens tot op heden - en heeft ook dit onderhoud steeds aan de goede wil van de burens overgelaten.

Naar onze mening zal bij de bouw ongetwijfeld een beroep gedaan zijn op de medewerking van een architect. De stijl en de verhoudingen van het gebouw zijn van dien aard dat zulks niet uitsluitend op rekening kan geschreven worden van een lokale ambachtsman. Wie de bouwmeester mag geweest zijn is niet te achterhalen.

De enige geschreven bron, die ons over het ontstaan van de kapel inlicht, is de aantekening van pastoor van Hoeymissen in het "Liber Memorialis" van de parochie, waar hij het volgende neerschreef : "Eertijds bestond er eene rooversbende, die hier eene vrouw die met haar kind op de schoot zat bedrijgde met de dood indien zij niet spoedig al het geld afgaf 't geen zij in haar huis had. Zij beloofde aanstonds eene capel te bouwen ter eer van onze Lieve Vrouw en nauwelijks had zij deze belofte gedaan, of de booswigten keerden weder zonder haar hinder toe te brengen. Deze capel wierd door het fransch gespuis afgebroken in jaren 1790, gelijk deze capel vermaard geweest had, nam zekeren persoon van Aygem, die in lot gevallen was (bedoeld wordt : aangeduid voor legerdienst) zijnen toevlucht tot onze Lieve Vrouw en beloofde op dit land welk thans aan zijn ouders toebehoorde de capel te heropbouwen, indien hij na zijnen dienst gedaan te hebben in het leger, gezond tot zijn huis wederkeerde, welk gebeurde na de wreedste orlogen onder Napoleon den eersten bijgewoont te hebben. Maar gelijk het gemeenelijk gebeurt, als het gevaar verbij is, hij bouwde een capelleken van 3 à 400 steen. Doch na het verloop van eenige jaren bragt hij 100 steen om daar aan te werken. Men vraagde hem of het toegelaten was daar eene schoone capel te bouwen. Hij antworde dan van ja, want dat hij meer verschuldigd aan ons Lieve Vrouw was, dan hij gedaan had bij gebrek aan middels".

De pastoor, die in 1832 te Kerksken aankwam, zal het verhaal ongetwijfeld ter plaatse vernomen hebben. In die periode leefden er nog ruim genoeg personen die getuige kunnen geweest zijn van de verwoesting door de Fransen aangebracht aan de eerste kapel.

Hoewel volgend de kabinetskaart van Ferraris niets erop wijst dat er ter plaatse enig bouwwerk zou bestaan hebben, zijn wij toch geneigd aan te nemen dat het verhaal van de pastoor op de werkelijk-

heid rust. (3)

De bouw van het tweede kleine kapelletje brengt ons bij de persoon uit Aaigem, waar we ook via de kadastrale dokumenten aanlanden, zoals hoger gezegd.

De pastoor gaat verder alsdus : "We sloegen dan de hand aan het werk en op korte tijd was hij (de kapel) opgebouwd".

In-~~de~~ loop der jaren werd rondom het gebouw een plint in cementbepleistering aangebracht, terwijl ook de voorgevel door dezelfde bepleistering is ontsierd. Die bepleistering loopt door op de rechterzijgevel tot het eerste raam, terwijl zij aan de linkerzijgevel alleen de hoek omvat. Zulks is de architectuur zeker niet ten goede gekomen en heeft ongetwijfeld kenmerkende eigenschappen van de stijl doen verloren gaan.

Ook de twee toegangstreden in blauwe handsteen werden vervangen door trappen met cementtegels en bij herstellingswerken aan het fronton werd ook dààr een lichte wijziging in de constructie aangebracht. (laatste werken uitgevoerd in het midden der vijftigerjaren).

De beraping der zijgevels -typisch grof kalkpleisterwerk uit de vorige eeuw - is momenteel grotendeels door vochtinsijpeling losgekomen van de muren. Zo zijn ook de lijsten in pleisterwerk onder de dakgoten en rond de vensters praktisch geheel verloren gegaan.

De binnenruimte van de kapel is in tweeën verdeeld door een metalen hek met centrale ingang (zwaar beschadigd door baldadigheden bij gebrek aan afsluiting gedurende de laatste jaren). Het koor ligt één trede hoger dan het schip en heeft een marmeren wit-zwarte bevoering in dambordmotief. Er staat een altaar in bruin-rode marmer.(4) Onder de altaartafel is een voorstelling van het H. Graf uitgebeeld. De Christusfiguur in hout rust er achter een glazen drieledige afsluiting. Momenteel ontbreekt het hoofd van dit beeld.

Op het altaar stond tot vóór enkele jaren het houten Mariabeeld. Een zwaard doorboort het hart van de Moeder Gods. Haar gelaatsuitdrukking is vervuld van smart en ze toont de graftombe van haar zoon. Aan weerszijden van dit beeld stonden op het altaar 2 ge-

(3) Kabinetskaart van Ferraris, opgemaakt door admiraal Ferraris op het einde van het Ancien Regime rond 1770 geeft een duidelijk beeld van de toen bestaande toestand.

(4) Dit altaar is afkomstig uit het kasteel te Hofstade, volgens pastoor van Hoeymissen.

draaide kandelaars in hout in Louis-Stijl. (5)

Een beeldje van de H. Catharina was aangebracht op de bovenste uitstekende rand van het altaar, ter hoogte van het fronton. De beeltenis van O.L.Vrouw, evenals de Christusfiguur, zijn het werk van een Aalsterse beeldhouwer Van Cauwenbergh.

Pastoor van Hoeymissen zegt dat hij het beeld deed snijden te Aalst "bij Fr. (onduidelijk) Van Cauwenbergh, die eerst twijfelde of O.L.Vrouw moest staan met de handen te samen, of gelijk zij nu staat, het leste wierd gekozen mits ik van gedacht was er een heilig graf te maken. Ik hoorde dan zeggen dat er eenen marbelen altaar te koop was in het casteel te Hofstade, die just konde dienen om onze inzichten te vervorderen. Ik verzogt dan aan Van Cauwenbergh het beeld van Christus te snijden, welk het laatste was van zijn leven, korten tijd daarop is hij in den Heer ontslapen".

De gebroeders Thomas en Adriaan Frans Van Cauwenbergh waren beiden actief in de schilder- en beeldhouwkunst te Aalst. Meest bekend was Adriaan Frans. Hij werkte o.a. mee aan vele kunstwerken in de hoofdkerk van Aalst.

Thomas leefde van 1811 tot 1866 en Adriaan Frans tot 1878. (6) Wie de beelden voor de kapel van Kerksken heeft gemaakt is niet met zekerheid te achterhalen, tenzij zij gesigneerd zouden zijn, wat we niet konden nagaan. Misschien was het wel Thomas die in 1866 overleed, enige jaren na de oprichting der kapel.

Een brede, sterk geprofileerde lijst in plakwerk loopt vanaf het altaarfronton langs de zijmuren tot tegen de voorgevel. Hij wordt aan beide kanten geschraagd door drie half uitgewerkte zuilen met schuin oplopende schacht op een tamelijk zwaar basement en eindigend in een eenvoudig kapiteel. Daarboven verheft zich het gepleisterde tongewelf. Vooral langs de rechterkant heeft, door de slechte toestand van de dakgoten, deze kroonlijst zwaar te lijden gehad. Op de schuine muurvlakken van het koor zijn twee gevleugelde engelenfiguren geschilderd. De maker ervan is ons niet bekend. De voetstukken waarop ze afgebeeld zijn missen het juiste perspectief. Voor de 2e wereldoorlog werden ze bijgewerkt door wijlen Jozef Gees en zoon Robert.

(5) Beeld en kandelaars werden door de eigenaars in verzekerde bewaring gebracht.

(6) Petrus Van Nuffel : "Jozef Meganck en zijne werken ..." uit gegeven te Aalst in 1907 blz. 48 e.v.
Luc Robijns : Inventaris van het kunstpatrimonium van O.-Vl. De St. Martinuskerk van Aalst II kunstwerken (Band 1) Blz.116 Gent 1980.

In vroeger jaren werd de kapel door de gebuurte onderhouden. Voor het uitvoeren van herstellingswerken en onderhoud werd een geldinzameling gehouden en een ambachtsman stak al eers kosteloos een handje toe. Sedert 1946 hebben de eigenaars zich tegen deze gang van zaken verzet.

Jarenlang kwam men naar de kapel op bedevaart tegen het zgn. Katrienewiel (huiduitslag). Een drievoudige rondgang over het daartoe, met rode bakstenen geplaveide, smalle paadje rondom de kapel, behoorde tot deze beeweg. Slechts één van de metalen hekjes die de rondgang afsloten is nog overgebleven.

Tot einde van de vijftigerjaren werd in de kapel regelmatig de rozenkrans gebeden voor de overledenen uit de buurt. Iedere dag van de meimaand werd er het rozenhoedje gebeden. Alle zitplaatsen (± 25 stoelen en vier banken langs de zijmuren) waren dan steeds bezet.

Ter gelegenheid van de jaarlijkse processies werd bij de kapel halt gehouden. De priester trad er binnen met het Allerheiligste, men zong er het "Tantum Ergo" en vanaf de trappen werd de zegen gegeven.

Bij dergelijke gelegenheden was de kapel natuurlijk extra gekuist en versierd. Gedurende tientallen jaren hebben de gezusters Van Cauwenbergh (Fientje, Emilie en Leonie) zich daarvoor ingezet. Zij bewaarden ook de sleutel en verleend~~e~~n toegang aan de bedevaarders.

Omwille van het architecturale , geschiedkundige en folkloristische belang van de kapel heeft de Heemkring Haaltert in 1981 bij de Rijksdienst voor Monumenten en Landschappen een aanvraag ingediend om de kapel op de lijst te plaatsen van beschermde munumenten. De kapel werd niet aanvaard als monument, maar bij Koninklijk Besluit van 15 februari 1985 (samen met de omgeving) als dorpsgezicht beschermd.

Zulks houdt o.a. in, dat de eigenaar verplicht is de nodige instandhoudings- en onderhoudswerken uit te voeren, gebouwen en omgeving in goede staat te behouden en ze niet te ontsieren, te beschadigen of te vernielen. (Decreet van 3 maart 1976).

Omdat de eigenaars blijkbaar in gebreke bleven en de slechte staat van de kapel geen verder uitstel van allernoodzakelijkste werken toeliet, heeft het Gemeentebestuur het initiatief genomen en deze

werken uitgevoerd. Aldus is het gebouw minstens gevrijwaard tegen verdere regeninslag. Zoals echter blijkt uit de foto's is er nog veel te doen om de kapel opnieuw in goede bouwfysische toestand te brengen. Inmiddels kan de Heemkring zich alleen verheugen over het door de gemeente gepresteerde werk en hopen dat de herstelling verder wordt gezet door de eigenaars.

We zouden onvolledig zijn, moesten we geen melding maken van een miraculeuze genezing waarover pastoor Van Hoeymissen eveneens schrijft. Het betreft een meisje uit de wijk Boekent (niet met name genoemd), die door verlamming aangetast, zich slechts met moeite kon voortbewegen en meestal te bed lag. Op haar verzoek werd een novene gedaan ter ere van O.L.Vrouw ter Nood en bracht men haar dagelijks naar de kerk en de kapel. Op de negende dag zou zij in de kapel plots genezen zijn en er haar krukken achtergelaten hebben. Sedertdien kon zij normaal lopen en ging zij naar school zoals de andere kinderen. Ook nog andere zieken zouden op wonderbare wijze genezen zijn door de aanroeping van O.L.Vrouw in de kapel. Volgens de pastoor lieten ook personen van Aalst, die er genezing vonden, hun krukken achter in de kapel. Tot voor een tiental jaren hingen inderdaad nog een paar krukken aan de wanden van het koor.

Dat ook vandaag een devotiekapel nog een functie kan hebben is bewezen door de kapel van O.L.Vrouw aan de Warande in het centrum van Haaltert. De inspanningen van de Heemkring met de medewerking van het Gemeentebestuur, de vele goede wil van enkele mensen en de giften van talrijke onbekende weldoeners, waardoor de kapel kon herbouwd worden, zijn in dank afgenomen. Dagelijks staat de kapel open voor de bevolking en velen komen er een ogenblik in stilte verpozen.

Zou het een utopie zijn te denken dat dit ook met de kapel van O.L.Vrouw ter Nood te Kerksken nog eens kan gebeuren ?

P. Temmerman

De kapel rond de jaren 1950.
Bemerk het nog ongewijzigd fronton

Huidige toestand

Herstellingen uitgevoerd door
gemeentewerklieden

Kadastrale toestand
in 1906 met detailplan
van kapel

Over een "gewichtig dorpsgenoot" te Denderhoutem

Precies een halve eeuw geleden werd in ons dorp een zeer gewichtige persoon - in alle betekenissen van het woord - ten grave gedragen, of beter "gevoerd". Het is best mogelijk dat in alle haast voor een lijkwagen werd gezorgd om die zware dode ter bestemming te krijgen. Was het toen niet de eerste maal dat de "korbiljard" werd ingezet ? Welke kloeke mannen zouden anders in staat geweest zijn het stoffelijke overschot van deze man, en dat was zeer zwaar ter kerke te dragen, temeer daar het lijk in het sterfhuis diende afgehaald te worden. Dit betekende zeker een afstand van minstens een half uur. Die woning is nu gedeeltelijk verdwenen : het was het laatste huis aan de Kapelstraat, voor men de veldkapel bereikt vanuit de Borrekent, richting Lebeke.

Het gezin Raes-Goubert had zich daar gevestigd om er een klein boerenbedrijf uit te baten, dit, wel te verstaan, als "bijverdienste" want Victor was een kloek en naarstig man. Op die sterkte ging hij prat. Zo vaak heeft hij ons verteld dat hij meer dan eens zijn enige zoon, soldaat te Antwerpen, daar te voet is gaan bezoeken ! Later is deze zoon dan een even bekende figuur geworden in Denderhoutem, en wel als veldwachter.

Toen vormden al die straten en straatjes nog één wijk : Borrekent. Op 't uiteinde aan die kant woonden dus de "Poërens". Welke vreemde deling voor één of andere aangelegenheid "Poërens", of VICTOR RAES moest vinden, deed er best aan de alomgekende roepnaam van de baas te kennen : "Bosjer". Een klein kind wees er U heen, maar geen sterveling kende de familienaam van die bewoners ! Vanwaar kwam die gekke naam ? Wellicht heeft men die benaming aan de man kado gedaan omwille van zijn beroep : hij was kasseier. Dat heeft men hem bijna tot zijn laatste levensdagen weten doen. Uiteraard is deze stiel nu totaal verdwenen : er worden immers geen kasseiwegen meer gelegd, behoudens hier of daar een stukje kassei als voetpad of inrit of iets dergelijks.

Sinds zijn prille jeugd had Victor zijn brood - met een gezond stuk spek erop - verdiend met wegen te kasseien. En hij kende zijn vak ! 't Was niet zo eenvoudig als men zou geneigd zijn te

denken om een goede kassei te leggen. De stenen die ordelijk moesten gelegd worden waren niet steeds rechtlijnig gekapt. Victor kon dat allemaal op een onnavolgbare manier klaarspelen. Ik geloof dat hij al de toen bestaande Atomse straten meer dan eens in zijn leven heeft gelegd en herlegd.

Als wij nu deze figuur even willen in herinnering brengen is het niet omwille van zijn vak, wel omdat hij een heel speciaal type was, dat bovendien een speciale stiel uitoefende.

Ik zie hem nog zo voor mij : van normale lengte, maar wel van ongewoon grote omvang. Men beweerde dat hij zeker tientallen kilo's boven de honderd moest wegen. Zijn uiterlijk zag er voor ons, kinderen uit de buurt, eerder vreeswekkend uit : grote zware snor, op twee punten op de hevig rode wangen uitlopend, nogal kleine oogjes door borstelige wenkbrauwen afgeschermd. Ik kan me zijn haardos echt niet meer herinneren : zeker omdat die zelden bloot te zien was. Hij droeg onafscheidelijk de typische zwarte "keskenmoesj". Zes dagen in de week ging hij steevast te voet naar zijn dagtaak, de "bosasj" schuin over de schouder. Deze bevatte een stukje fruit, wat pruimtabak en zijn eeuwige "tweepot". Hierin had zijn schoondochter, 'Bosjers Tine', zijn gekookt maal geborgen : in het bovenste deel de soep of de pap, daaronder zijn behoorlijke portie aardappelen met groenten, er bovenop een serieuze lap spek.

Het is gebeurd dat hij in de Molenstraat, op de trap van Lippens' huis rechtover de ingang van de pastorie, zijn middagmaal verorberde, toevallig in tegenovergestelde orde : hij was met de patatten bezig uit de bovenste pot. De botermelk zat er nog onder in de andere pot. Kwam daar fluks pastoor Pauwels aangestapt. Hij groette Victor heel vriendelijk en merkte dan plots schoondochters vergissing. Wetend dat onze kasseier om geen schimpscheut verlegen was, flapte de herder het er uit : "Victor, ge zijt ave-recht bezig met uwen diner!" - Ietwat kregelig volgde subiet het wederwoord : "Mr. de Paster, dat is even goed, as ik na seffens mijn melk zal opeten hé, dan loëpen alle ollekens vil !" De pastoor daalde dan stilletjes giechelend en geamuseerd het pastoriestraatje af.

We zegden al dat Victor zijn stiel kende. Bovendien vervulde hij gewetensvol zijn opdrachten. Vooraf zette hij zijn "pas" uit. Aan beide kanten van de straat moest de "zep" (= greppel) natuur-

lijk lager liggen. Daar zette hij dan lange boordstenen (zijn bordiers) langs een fijn richtsnoer. Als dit aan beide zijden was klaargespeeld volgde het aanmaken van het bed. Daarin kwam zavel, of bij gelegenheid ook wel eens as. Hierin mocht natuurlijk geen "schramoelje" zitten, omwille van de gemakkelijke bruikbaarheid. Eens heb ik hem zelf een stuk kassei zien leggen met "mil" d.i. stof op een aardeweg verzameld. Eenmaal deze voorbereidende activiteiten klaar, begon "Bosjer" dan de rijen stenen te leggen. Hiertoe had hij een speciale kasseihamer te zijner beschikking. Het was een uitermate zwaar tuig, dat hij met ongezien gemak met de rechterhand hanteerde. Het was een zwaar stuk staal aan één zijde op een vierkant vlak uitlopend en aan de schuin aflopende andere zijde op een nogal botte snede. Middenin was een kort houten handvat haaks ingewerkt. Het "ceremonieel" van het plaatsen der stenen heb ik talloze malen met gretige en bewonderende kinderoogen stilzweigend gadegeslagen. Met de "snede" werd een putje gekrabd langs de richtlijn; steeds was de diepte en de breedte van de opening onfeilbaar juist. In de linkerhand had hij al een kei klaar die hij opraapte vlak voor zich. Met grote zekerheid werd de steen in het kuiltje gekipt, met de grote platte kant natuurlijk naar boven. Dan volgden een paar, hoogstens drie, tikjes met de andere zijde van de hamer. Zelden moest de steen er weer uit; van de eerste keer lag die gewoonlijk goed. Wegens dat botsend geluid zal wel de naam "bosjer" ontstaan zijn. Als dan enkele rijtjes gelegd werden kwam een vrachtje zand over het werk gestrooid. Deze werd dan met een ruwe borstel tussen de voegen geveegd. Met een zware "dammer" werden de rijen stenen nog eens bewerkt om een goed genivelleerd wegdek te bekomen. En of hij hierin slaagde !

Er is mij uit die tijd een echte gebeurtenis bijgebleven. Een voorvalletje speelde zich bij onze woning af met onze hoofdpersoon Bosjer. De ganse buurt heeft er zich lang in verkneukeld van pret. Dat zat zo : Victor was bezig de Borrekentstraat te kasseien. Nu was hij voor ons ouderlijk erf gekomen en hij ondervond nogal wat hinder van passerend gerij, toen meestal boerenwagens. Eenmaal aan onze stallingen gekomen had Victor een goede gedachte. Onze hoeve was hem bekend als zijn wijde broekzak. Zo wist hij heel goed dat er twee brede uitgangen waren naar de straat toe. (In 1952 werden twee vleugels herbouwd en dan werd een poort voorgoed gesloten). Nu was het vanwege onze kasseier goed gevonden het schaarse verkeer toch

om te leiden over onze binnenkoer. Zo kon hij vanzelfsprekend een heel stuk volledig ongehinderd afwerken.

Wijde brave ziel nu druk bezig was viel het toch voor dat een vreemde auto geleider niet de korte omleiding via het hek van de boomgaard had opgemerkt en zo plots heel dicht bij Victor stilhield en ... toeterde. Zonder zich evenwel helemaal op te richten - dat was een heel lastig karwei, gezien zijn zwaarlijvigheid - loerde hij van onder de linkerarm naar de snodaard die zijn werk kwam storen. Maar als hij merkte wat voor sjieke "vwatuur" daar plots voor hem stond, en dat de chauffeur op spoedige doorgang aandrong, werd hij plots voorzichtig, men weet nooit met die grote heren ! en ... Victor haalde bakzeil : hij werkte zich aan kant en het voertuig gleed zachtjes door het kasseiwerk.

Maar als 't kwaad nu toch steeds in de weer is : onz' moeder had de gebeurtenis - toevallig of niet - nauwkeurig gadegeslagen. Zij bij Victor : "Awel, Victor, 'k peisde dat ge nen beteren "Woest" waart; iedereen moet ons hofgat op en mag door uw werk niet, maar als ge ziet dat den Dokter Borms moet passeren, dan haast ge u om dienen aktivist vriendelijk door te laten. Merci, schone katholiek !" Nu beseft de aandachtige lezer wel dat de "Woesten" de partijgangers waren van het Aalsterse katholieke idool Charles Woeste, de hevigste tegenstander van paster Daens en zijn partij. Het dient gezegd dat de chauffeur in kwestie helemaal niets met Dr. Borms te maken had. Als de man dit op zo'n ernstige toon te slikken kreeg, miste dat zijn effekt niet : sprakeloos van verbazing bleef hij een lange poos onz' moeder verbauwereerd aangapen. Even hersteld vroeg hij dan met een gezicht rood van onschuld maar meer nog van schaamte : "Was da Borms ?" - "Ge weet gij da wel, schone kazakkeerder !" - Awel k'en doen Irma, want as dat Borms was, mag hij van mij zo diep in de grond zinken as nen haas in zeven jaar kan lopen !" Toen werd het werk bedremmeld voortgezet. Irma keerde vergenoegd gnuivend de hofstee weer op. Nog lang daarna heeft Victor steeds zijn gemeente spijt uitgedrukt "Borms" toen vrije doorgang te hebben verleend. Hij is er heel zijn leven van overtuigd gebleven dat hij op dat moment met de echte Dr. August Borms te doen had.

Deze ingoede man is talrijke jaren een ware vriend van den huize geweest. Voor de enkele karweitjes die onz'vader voor hem op het land opknapte bracht hij zijn vriend met Nieuwjaar onveranderd hetzelfde zeer gewaardeerde nieuwjaarscadeau : een zeer lange rol zelfgesponnen en bereide "sjiektoebak", in schoon Vlaams = een karot.

De daarmee beloonde heeft steeds beweerd dat nergens ter wereld pruimtabak van die kwaliteit kon gevonden worden ! Vandaar de belangstelling !

Met het toenemen der jaren nam ook het lichaamsgewicht van de man nog toe. Zo zag hij zich verplicht zijn wekelijkse uitstap te wijzigen. Jarenlang bestond het enige, maar dan ook zeer intens genoten verzetje van Victor erin op zondagnamiddag bij ons te komen "wiezen". Met vader, moeder en een goed buurvrouwtje "Bastjoëns Stiene" was de kaarttafel compleet. Trouw zagen we hem dan

te voet, wat schuin hinkend, op de mispelaren stok steunend naar ons toe komen. En of het er dan gezellig aan toe ging ! Niet alleen de ouderen verlangden in stilte naar die zondagnamiddagen ! Zoals gezegd kreeg de brave ziel het lichamelijk te kwaad om die enkele honderden meters af te leggen. Men zocht dan naar een valabele oplossing om de kaartpartijtjes te kunnen voortzetten. Van "standplaats" veranderen werd niet eens overwogen. Bij Stiene of te "Poërens", dat ging niet goedkomen. Maar hoe Victor bij ons te krijgen ? In wiens brein het lumineuze gedacht toen is opgekomen weet ik niet meer, maar er werd voorgesteld onze vierde man met de hondekar af te halen ten nuize. Alhoewel dit voorstel aanvankelijk nogal bespottelijk overkwam, was het toch de man over wie het ging, die er al dadelijk kon mee instemmen. Sinds jaar en dag had hij ons langs zijn huis elke dag zien passeren om de melk te vervoeren met de hondekar naar de Lebeekse melkerij. Dan maar eens geprobeerd ! Mijn oudste broer is dan aan een wekelijks jobke begonnen dat jaren zou duren en hem veel pret zou bezorgen. Victor werd dus trouw elke zondag met het karretje afgehaald en even gewillig, meestal 's nachts thuisgebracht. Nu viel het zo uit dat de buurman enkel zijdelings in het vehikel paste, wegens zijn reusachtige lichaamsomvang.

Eenmaal heeft de voerman een lelijke streek uitgehaald met de arme man. Zowat halfweg van het af te leggen traject woonde "Bietje", de

bejaarde slachter uit de buurt, en niet minder plaaggeest dan Victors geleider. Afgesproken of niet, Victor werd op een goeie dag "ten slachthuize" gebracht bij de genoemde slager. De hevige scène die zich toen afspeelde bij de beenhouwer is mijn broer goed bijgebleven. Van dan af is een andere broer gelast geweest met dat taxiritje. Charel mocht het erf bij Victor niet meer op !

De laatste levensmaanden zijn wel pijnlijk geweest voor de goede man. Op 72-jarige leeftijd is hij dan ter ziele gegaan. Nog lang daarna werd de man vaak in herinnering gebracht bij een of ander voorval in zijn familie. Lang nadien voelden wij nog de leegte aan van Victors afwezigheid op zondag ...

E. Huylebroeck

Kinderspelen uit vroeger dagen

Nest roven : (vogels "uittrekken") was weliswaar officieel verboden maar de veldwachter had wel wat anders te doen dan een oogje in 't zeil houden. Hagen en struiken boden de danbare roofo plaatsen. Was het repereren van nesten (merels, in eerste instantie) niet steeds gemakkelijk, eens zo ver kon men de evolutie erin (zij het behoedzaam) op de voet volgen, om gepast in te grijpen als de jongen "vlig" (vlug = bekwaam) waren. Aan "platte jongeren" had men immers niet veel of niets.

Bomen waren echter wat anders. Daarin huisden de vinken in kleinere en moeilijker te bereiken, dus ook moeilijker te controleren nesten. Geen nood, nochthans, met een zelfgemaakt klimtouw (klemzjiejel) geraakte men er wel. Het was alleen maar zorgen dat men er niet een gedeelte van zijn broek bij inschoot en dat men het thuis niet te weten kwam. Nestjongen werden in een kooi gestopt om ze door de oudjes te laten azen (nêzen) tot ze voldoende "vlig" waren. Broedende vogels trachtte men te vangen door, bij hun afwezigheid een paar lijmaartjes in het nest te steken. Dan was natuurlijk waken geboden. Eitjes liet men onaangeroerd, al gebeurde het wel dat men ze door twee kleine gaatjes uitblies om er een krans mee te maken voor kleinere zus.

In 't mul spelen : door het intense kruiwagenverkeer waren de veldwegels 's zomers herschapen tot, wat men zou kunnen noemen, miniatuurstranden. Van mul, uiteraard. Maar dat relatief dezelfde mogelijkheden bood als het zand aan zee.

Tot ergernis van de gehinderde boeren en, later, van de moeders om de stofdoordringen broeken. Voor de beleefde pret had met een "ontstopping" graag over.

Ruidend tuitje : (tuitje : klos, bobijntje om garen op te winden)

Een elastiekje (best van een fietsbinnenband gesneden) werd door het gaatje van de tuit gestoken en aan beide uiteinden vastgehouden door een 10 cm-lang stokje dat op de grond moest slepen. Tussen stokjes en tuitvlakken kwam best een schijfje kaars, om het draaien makkelijker te maken.

Na het elastiekje aan één stokje te hebben opgewonden ging het karretje op eigen kracht aan 't rijden.

Enkele karteltjes in de tuitranden beletten het slippen.

Voetballen : deed men toen ook reeds, zij het dan heelwat anders dan nu. Gewoon met de klompen lukraak trappen tegen een zelfgemaakte voddenbal of een blokje hout of (bij voorkeur) een leeg blik. Over de hele lengte en breedte van de straat en natuurlijk om ter verst.

Geen wedstrijd, dus geen verliezers, tenzij de arme klompen.

Ronkend molentje : een kartonnetje met in 't midden twee gaatjes dicht bijeen, door die gaatjes een dun touw waarvan de uiteinden aaneen werden geknoopt.

Door een voorwaarts wentelende beweging verkreeg men een gevlochten touw, dat zich bij het zijdelings trekken ontrilde en het draaiende kartonnetje een ronkend geluid meegaf.

In de plaats van een kartonnetje gebruikte men soms een grote knoop (knop), maar het ronkgeluid was navenant.

Boogschieten : een zelfgemaakte boog (van een veerkrachtige wilgestok en een sterk touw) en zelfgemaakte pijlen (met een gleufje achteraan en een met ijzerdraad verzwaarde punt, maar zonder staartveder). En dan maar schieten naar een blinde muur, of naar een boomstam of naar een vogel of naar ... de zon.

Patatterballen werpen : "Patatterballen" of "roesjballen" waren de zaadbolsters van de aardappelplant. Op een aangescherpte stok gespiest werden ze met een zwaai de ruimte ingeslingerd, gelukkig zonder vrees voor onheil, want in het veld zijn geen ruiten.

Vissen : in de toen nog makkelijk bereikbare en niet zo bevuilde Klok- en Eilandbeek werd op baarsjes, in de reten op dikkopjes gejaagd, met het zelfgemaakte net of met de hand.

Succes was niet altijd verzekerd, het risico van een natte broek wel.

Een trip naar de verre Molenbeek (grotere vissen : blik, snoek) was een gewaagde onderneming, was negeren van het strenge ouderlijke veto.

Mikschieten : (katapult)

Een gaffelvormig takje, aan ieder van de voorste uiteinden een elastiekje (van een fietsband), een lapje leder daar tussenin, dat was de mik. Men schoot met steentjes, kersepitten of wat dan ook. Alleen indachtig dat ruiten zo broos zijn en andermans ogen zo kostbaar.

Zeepbellen blazen : werd toen ook reeds gedaan, maar dan met een eindje strohalm en een oplossing van bruine zeep in water.

B. Tweemansspelen :

Kruiwagen : voor de "kruiwagen" geen sinecure. Die moest op de handen lopen (over scherpe en andere steentjes), terwijl de "voerder" hem bij de enkels optilde en voortduwde.

Beurtelings liet dan ook niet lang op zich wachten.

Twee of meer spannen konden het tegen elkaar opnemen in een wedren tot aan een afgesproken punt, waarbij de kruiwagen(s) nogal eensop zijn (hun) neus stuikte(n). Logisch, zo in het heetste van de strijd.

Mesje werpen : (alleen voor bezitters van een mes of een, voor de gelegenheid "geleend" aardappelschillertje).

Een op aarde getekend vierkant (1 m²) werd in twee gelijke helften verdeeld, één voor ieder van de twee deelnemers : A en B.

A prikte zijn mesje in de helft van B, trok dan een streep in beide, door het lemmer aangeduide richtingen, naar de omtrek

van het vierkant en het eigen territorium toe. Het deel door B aangeduid, mocht A, de oude grens uitvagend, bij zijn gebied voegen. Raakte de streep de grens van zijn gebied niet, of bleef het mes niet recht op staan, dan was de worp ongeldig. B mocht dan op zijn beurt trachten terrein terug te winnen, onder dezelfde voorwaarden. Tot één van de delen zo klein was geworden dat verder spelen onmogelijk werd.

Steentje leggen : een vierkant (30 cm) werd kruisgewijze in 4 gelijke parten verdeeld.

Op de raakpunten moest men, beurtelings plaatsend, zijn 3 steentjes (resp. knopen) in een rechte lijn trachten te brengen, horizontaal, vertikaal of diagonaal. Wie daar in slaagde had recht op de spel-premie (knikkers, kersepitjes).

Bolleketten : was de weerga van het "achtereenschieten met knikkers (zie verder). Maar dan beperkt tot twee deelnemers en met stenen ballen van 2 à 3 cm diameter.

Alleen treffers brachten de overeengekomen premie op. Het werd door ouderen (op zondagnamiddag) vaak voor geld gespeeld. Wat uiteraard niet uitsloot dat gekke capriolen van de bolleket legio waren, alweer een constante bedreiging voor de ruiten van de huizen.

Paardjehouden : (pèjereken agen)

Een menner en één of twee paarden vormden het gespan, de paarden een koord aan de arm gebonden dat als teugel dienst deed.

De zweep ontbrak. "Ju !" en "hou !" en "tik !" en "jert !" waren integendeel niet van de lucht. Zo ging het in gestrekte draf of galop over de straat, van huis naar school en omgekeerd. Een eenvoudigere vorm van "pèjereken agen" was "op de rug", beurt wisselend "paard" en "ruiter" zijn. Het paard steunde de ruiter met de armen onder diens dijen.

Een lopen maar, voor het paard niet zo prettig, vooral met een zwaardere ruiter op de rug.

Dit laatste spel werd ook in competitie gespeeld. Een koppel (paard en ruiter) nam het op tegen een ander, om de ruiter van het paard te sleuren of te stoten of te rammen. De Middeleeuwse steekspelen ware er niks tegen.

(wordt vervolgt)
G. REDANT

88.